

K Ö Z L E M É N Y E K

A JUGOSZLÁV—OSZTRÁK HATÁRON

(Egy volt partizánparancsnok feljegyzései)

Bodó Jenő

Az átállás előzményei

Újvidéken éltem. 1944. július 26-án mint tartalékos tüzérfőhadnagy SAS behívót kaptam csapattestemhez, a 13. honvéd gyaloghadosztályparancsnokság törzséhez Szabadkára. Itt a szerb-horvát tolmácsvizsgáló teendőket láttam el.

A hadosztály törzsével a galíciai Koziowa községbe kerültem, ahonnan 1944. szeptember 29-én megkezdtük visszavonulásunkat a vereckei hágón át Ungvár (Uzsgorod) irányába. Október vége felé magasabbegységünk Ungvár térségében harcérinkezésbe került az előnyomuló szovjet csapatokkal, és október 28-án heves páncélos és repülőgéptámadás közben felmorzsolódott: megsemmisült. A megmaradt hadosztálytörzs Ungváron keresztül próbált gépkocsikkal Magyarországra visszavonulni. Küldöncömmel, Herbuth Mihály újvidéki lakóssal, a menet legvégén levő híradó gépkocsiban kaptunk helyet. Éjjel, a sötétség leple alatt haladtunk, amikor egy nagy csattanásra lettünk figyelmesek. Gépkocsink hirtelen megállt, kiszállva megállapítottuk, hogy egy kivilágítás nélküli vasúti sorompó csapódott le előttünk, majd kis idő múlva vasúti szerelvény közeledése hallatszott. Várakoztunk, és mire a sorompó ismét megnyílt, a túlsó oldal teljesen üres volt: menetoszlopunk otthagyt bennünket.

Bementünk az elsötétített Ungvárra, a Fő téren egy handabandázó csendőrszázadost találtunk, aki bár rekedtre ordította magát, a 13. hadosztálytörzs útirányáról, illetve szálláshelyéről felvilágosítást adni nem tudott. Sorba jártuk az iskolákat és egyéb beszállásolásra számításba vehető helyeket, de nem sikerült őket megtalálnunk. Hajnal felé egy másik ordító, rekedt tiszt közölte velünk, hogy a „lemaradtak” a város szélén, egy megadott ponton gyülekezzenek. Egész éjszakai hiábavaló keresés után így hát odamentünk. Itt már találtunk egy csomó kimerült, hozzánk hasonló „csellengőt”, így besorolva közéjük, megpróbáltunk aludni, de annyira fáztunk, hogy ez nem nagyon si-

került. A délelőtt folyamán megjelent egy vezérkari alezredes, aki pattogó hangon „átvette” felettünk a parancsnokságot és megpróbált valamilyen egységbe szervezni bennünket. Legeredményesebb működése azonban a tábori konyha felállítása volt e fölöttébb időszerű intézkedésének nagyon megörültünk. Öt napi meddő katonásdizás után az alezredes úr végleg-eltűnt, soha többé nem láttuk. Később úgy hallottuk, hogy e kiváló, „öntevékeny” szervező működéséért magas kitüntetést kapott, mi pedig a katonai fegyelem nagyobb dicsőségére szétszéledtünk a szélrózsa minden irányába. Ketten, Miskával a szlovákiai Zlinben állomásozó állománytestünk — az V. hadtestparancsnokság — felé irányítottuk lépteinket. A parancsnokságot sok viszontagság után végül is sikerült megtalálnunk.

A pótkeret — a megmaradt törzssel — Zlinbe települt át és ott Vasvári György altábornagy parancsnoksága alatt rendelkezési állományban várta a további parancsot, amely jó néhány hét elteltével érkezett meg.

Ennek értelmében elindultunk Zlinből és 1945. április 3-án — állandó légitámadással súlyosbított viszontagságos utazás után — a Muraközön keresztül érkeztünk meg a jugoszláv határ közelébe, a Pankrácija-hegység lábánál fekvő dél-ausztriai Leutschach községbe. A parancs úgy szólt, hogy a törzsparancsnokság ott várja be a németek értesítését arról, mikor és hová induljon Németországba, ahol majd „friss hadosztályokkal töltik fel a hadtestkeretet és vetik be a csodafegyverekkel együtt a hadműveletekbe”.

A szintén újvidéki küldöncömmel még Szlovákiában — miután ismertették előttünk a menetparancsot — megállapodtunk abban, hogy a legelső kínálkozó alkalommal csatlakozunk a jugoszláv partizánokhoz.

Pár nappal megérkezésünk után megbízást adtam küldöncömnek — aki különben annakidején a jugoszláv hadseregben éppen ezen a vidéken töltötte tényleges katonaidejét, így ismerte a környéket és a szlovén nyelvet is —, hogy keresse vendéglőkben és egyéb tömegforgalmú helyeken olyan helybeli lakosok ismeretségét, akikkel őszintén közölheti csatlakozási szándékunkat a partizánokhoz és kérje segítségüket ennek végrehajtásához. Abból a feltevésből indultam ki, hogy Herbuth Mihállyal, mint jugoszláv illetőségű és legénységi állományú egyénnel közvetlenebbek lesznek, mint például velem, a tisztel szemben. Ám őt is bizalmatlanul és nagyon óvatosan fogadták, többszöri kísérlet után is csak annyit sikerült megtudnunk, hogy egy molnár, aki mélyen bent az erdőben levő vízimalomban lakik, talán tud felvilágosítást adni. Azt a tanácsot adták legényemnek, hogy induljon el az erdő szegélyétől a patak folyásával szemben és menjen addig, amíg a vízimalmot nem találja meg.

Néhány bajtársammal bizalmasan beszélgettem a csatlakozás lehetőségéről, de közülük csak a néhány nappal ezelőtt hozzánk érkezett 16 főnyi híradó csoportra számíhattam teljes bizonyossággal. Néhány napja ugyanis egy teljesen elcsigázott, elhanyagolt külsejű, kiéhezett őrmester parancsnoksága alatt és befogadásukat kérték. Elmondták,

híradó csoport érkezett hozzánk dr. Szabadkai Béla karpaszományos hogy az V. hadtest kötelékében levő híradó egységnél szolgáltak, és híradó gépkocsijukkal áttelepülési parancsot hajtottak végre, amikor egy német SS alakulattal szembetalálkoztak az országúton. Az SS-ek feltartóztatták a gépkocsit, kiszállították és az út mentén sorakoztatták, majd megmotozták őket. Miután minden értéktárgyat (órát, levéltárcát, pénzt stb.) elszedtek tőlük, az erdőbe terelve otthagyták őket. Az erdőben bolyongva elhatározták, hogy valamilyen magyar alakulathoz, vagy a jugoszláv partizánokhoz csatlakoznak. A teljesen kifosztott magyar katonák hozzánk már teljesen kimerült állapotban kerültek. Egy szénapajtában pihenték ki több napos fáradalmukat, megosztottuk velük ételmünket. Mikor közöltem velük a partizánokhoz való átállás lehetőségét, egy emberként ajánlkoztak mindannyian, és alig várták, hogy bosszút álljanak az SS rablókon.

1945. április 8-án reggel Herbuth Mihály őrzető és Rothgerber Miklós szakaszvezető kíséretében elindultam a vízimolnár felkeresésére. Két bajtársammal, Pintér János százados és dr. Zányi Gyula főhadnaggyal bizalmasan közöltem „kirándulásunk” célját, hogy ha netalán valami baj érne bennünket és nem térnénk vissza, tudják, hol keressenek.

Útközben néhány civillel találkoztunk, útbaigazítást is kértünk tőlük a vízimalom hollétét illetően. Kb. 3—4 órai gyaloglás után végre rábukkantunk. A molnár éppen borotválkozott. Barátságosan fogadott és szobájában helyet kínált bennünket. Pisztolyainkat a derékszíjjal együtt tőlünk feltűnően távol, az ágyra helyeztük, ezzel is jelezni kívántuk békés szándékunkat. Gyorsan rátértünk jövetelünk céljára, vagyis arra, hogy találkozni szeretnénk a partizánokkal, hogy megbeszélhessük velük átállásunk lehetőségeit. Érthető módon rendkívül óvatos volt. Feltűnt, hogy beszélgetésünk közben többen benyitottak a szobába, végigmustráltak bennünket, utána rögtön távoztak. Észrevételemről a cél érdekében nem szóltam semmit. Igyekeztünk elfogulatlanul diskurálni, sőt kedélyeskedni is...

Egyszer csak hirtelen kivágódott az ajtó és néhány géppisztolyos marcona partizán lépett a szobába, intve, hogy feltartott kezekkel egyenként menjünk ki a ház elé. Látszólag teljes nyugalommal kimentünk és ott a falhoz állítva, feltartott karokkal feleltünk kérdéseikre: kik vagyunk, honnan jöttünk és mit akarunk? Elsőnek én válaszoltam. Javasoltam, hogy ne ordítozzanak olyan nagy hangon, mert esetleg egy erre járó német, vagy magyar járőr meghallhatja és akkor rosszul járnak, különben ez és ez vagyok, azért jöttem a két bajtársammal, hogy önökkel találkozzam és csatlakozásunkat megbeszéljem; hogy igazat mondok-e, kérdezzék meg a házigazdát. A partizán odahívta a molnárt és miután ez mindenben megerősítette állításaimat, nyakába akasztotta géppisztolyát, hozzám lépett, megölelt és össze-vissza csókolt. Végül lekapta a fejemről a sapkát, azt a saját fejére tette. „Titovkáját” pedig kobakomra nyomta: „szervusz testvér”, kiáltással. Aztán visszatessékelt bennünket a szobába és bort hozatott a házigazdával. Megállapodtunk, hogy Rothgerber kíséretében visszamegyünk a

szállásunkra és ott összegyűjtjük a csatlakozni kívánó bajtársakat, Herbuth pedig az időközben megszaporodó partizánokat elvezeti körletükbe, hogy fedezzék az állást az esetleges német, vagy magyar támadással szemben.

Reggel — legalábbis én azt hittem — teljesen titokban hagytuk el szállásunkat. A táborba visszatérve mégis azt tapasztaltam, hogy a legénység tudott hollétünkről, különösen a „hangadó” gépkocsivezetők tanúsítottak élénk érdeklődést, behívtak bennünket a körletükbe, megvendégeltek, helyeselték kezdeményezésünket és a végén még el-tettek is bennünket „bátorságunkért”, hogy vállalkoztunk az „orosz-lánbarlangba” — a partizánok közé — bemenni.

Közben könnyen végzetessé válható esemény történt. Vasvári altábornagy távollétében a hadtest-törzsalosztály parancsnok — Peterdy ezredes — hívatott és felelősségre vont, hol jártam? Rögtön hozzátette, nagyon jól tudja, hogy az „ellenséggel paktáltam”, és ezért a hadbíróság előtt majd felelni fogok, ha ugyan addigra nem koncolnak fel! S míg válogatott szidalmazásaival elhalmozott, valaki elkiáltotta: jönnek a partizánok, riadó! Valóban a Herbuth által vezetett osztag közeledett. Erre az ezredes rögtön faképnél hagyott és menekültséget rendelt el, mindenki rémülten kapkodta össze holmiját és rohant a közben felsorakozott gépkocsioszlophoz. Akkor pánik tört ki, hogy egymást lökdösték fel a gépkocsikra, hogy minél előbb indulhassanak. A nagy tumultusban még kísérőm, Rothgerber szakaszvezető is gépkocsira szállt és elmenekült, velem csupán a Szabadkai-féle 16 főnyi híradó csoport és Herbuth őrzető, a küldöncöm maradt. Így képeztük mi magvát a később megalakított III. magyar zászlóaljnak.

Sötét este lett, mire elindultunk a partizánokkal a hegy csúcsán levő táborhelyükre, és oda jóval éjjel után érkeztünk meg. Később arról értesültem, hogy „a menekülők” Klagenfurt térségében angol hadifogságba estek, ott igen rossz ellátásban és bánásmódban lett részük. Évek múlva, már Budapesten, a Belügyminisztériumban dolgoztam. Egy napon alázatosan hajlongó, kopott kis emberke keresett fel: „Nem tetszik megismerni, százados úr?” kérdéssel. Nemmel feleltem és akkor közölte, hogy ő Peterdy ezredes, most érkezett hadifogságból és igazolást szeretne kapni tőlem arra vonatkozólag, hogy ő mindig „demokratikus” érzelmű, igazságos, jó előljáró volt, és ő tette lehetővé, hogy mi épségben csatlakozhassunk a partizánokhoz...

Nem írom le, mit feleltem neki. Pár hét múlva az ezredes urat tüzelőt fuvarozó kocsiban ülve láttam viszont, kocsikísérő minőségben.

A tűzkeresztiség

1945. április 9-én reggel felébredve egy hegycsúcs közelében levő tanyán találtuk magunkat, ahová az éjjel sötétben érkeztünk. Az „ébresztő” megszokott jelenetei játszódtak körülöttünk, amely talán az egész világon mindenhol egyforma. A partizánok barátságosan mo-

solyogtak ránk és mindenben készségesen segítségünkre voltak, bár embereinkkel csak kevesen tudtak beszélni, de kézzel-lábbal mutogatva mégis megértették egymást.

Mi, magyarok, a törzsbe kerültünk. Minden szokatlan és újszerű volt számunkra, elsősorban az, hogy majd mindenki fedőnevet használt, hogy az ellenség ne tudjon az otthon maradt hozzátartozók ellen eljárni. A parancsnok például „Rudi” volt, egy fiatal, fáradtságot nem ismerő vasgyúró, a politikai biztos „Iván”, a hadtápfőnök „Áli” és így tovább. A partizánosztagnak szervezeti felépítése is merőben új volt számunkra: gyorsan mozgatható, aránylag kis létszámú, de mégis ütőképes csoportokból, alegységekből állt.

Az ébresztő után „Rudi” hamarosan megjelent, sorbajárta az elhelyezési körleteket, a konyhát, a raktárt, az őrszemeket és a szolgálatot, mindenütt fogadta a jelentéseket és intézkedett. Bennünket is felkeresett és közölte, mivel mi vagyunk az első magyar csatlakozók, ezért felesleges szerveitől kér befogadásunkra engedélyt. Addig is pihenjünk és ismerkedjünk az elvtársakkal, a környezettel. Ezt tettük, nézelődtünk, járkáltunk ide-oda, amikor délelőtt 10 óra tájban kiáltás hangzott: „Alarm! Dolazi svabe!” — „Riadó! Jönnek a svábok!” — Ekkor látjuk, hogy mindannyian, még a szakácsok is rohannak fegyvereikkel lefelé a hegy lejtőjén és a tábortól kb. 2—300 méter távolságra rajvonalat képezve tüzelőállást foglalnak el és azonnal tüzet nyitottak a felfelé nyomuló németekre.

Itt jegyzem meg, hogy a partizánok minden esetben igyekeztek a számukra kedvezőbb magaslati táborhelyeket, vagy tüzelőállásokat elfoglalni, ez a taktika nagyon megnehezítette az ellenség előnyomulását, a partizánok bekerítése igen nagy létszámfölényt követelt volna. A partizánoknak viszont a magasabb hely jobb kilátást és áttekintést biztosított, különösen, ha az ellenségnek tisztáson is át kellett haladnia.

Nem nézhettük tétlenül a biztos fedezékből barátaink harcát, ezért mi is a rajvonalba kúsztunk és egy-egy partizán mellé helyezkedtünk, akinek volt fegyvere azzal, akinek nem volt, anélkül, és ha valaki a partizánok közül megsebesült, a mieink átvették a géppisztolyát és egyéb fegyverét, például golyószórót és folytatták a tüzelést. Én az átálláskor magammal hozott saját géppisztolyommal, amit „Rudi” engedélyével továbbra is magamnál tarthattam, a politikai biztos mellé kúsztam, aki a kialakult tűzharcban tájékozódni akart, ezért felállt és akkor súlyos haslövés érte. Helyére léptem, géppisztolyát pedig a másik oldalán levő magyar vette át. Aránylag rövid, de rendkívül heves tűzharc után a németek sebesültjeiket és halottaikat magukkal vive, visszavonultak. Útjuk tisztáson vezetett keresztül, ami nagyon megnehezítette visszavonulásukat, ugyanúgy, mint kezdetben a támadásukat is. A szemben levő erdő szegélyéig állandóan tüzelve üldöztük őket és újabb veszteségeket okoztunk nekik.

Az utóvédek biztosítása mellett bevonultunk a táborba, ahol a különböző alegységparancsnokok részletes jelentést tettek „Rudi” parancsnoknak, többek között a mi helytállásunkról is. A parancs-

nok nagyon megörült a rólunk kapott jelentéseknek és kijelentette, hogy nem vár a felsőbb szervektől semmiféle jóváhagyást, vagy utasítást, ő — a saját hatáskörében —, teljes jogú partizánoknak ismer el bennünket. Egyenruhánkat, rangjelzéseinket és fegyverzetünket — akinek volt — megtarthattuk. Utasította a hadtápot, hogy hiányzó felszerelési tárgyainkat egészítse ki, fegyvereket és lőszeret adjon ki. Mi pedig alakítsuk meg az első magyar alegységet (a rajt) az én parancsnokságom alatt, közvetlenül az osztagtörzs alárendeltségében.

Ezzel megkezdődött életünk egyik legszínesebb, egyben legveszedelmesebb időszaka...

A partizánegység — amelyhez kerültünk — a Lackovega odreda — Lackó-osztag nevet viselte, amely 1942-ben alakult Szlovéniában, pontosan a Stájer hegyvidéken. Nevét az első partizánparancsnok, a hősi halott Lackó után kapta. Harctevékenységet zömmel Maribor város térségében, az osztrák—jugoszláv határ mentén húzódó Pankrácija hegységben fejtett ki.

A Lackó-osztag törzse irányította a területen szükségessé váló támadó, védelmi, felderítő, illetve büntető jellegű harcokat, továbbá a partizán-tevékenységgel szorosan összefüggő robbantó és szabotázs-cselekményeket. Szoros kapcsolatot tartott a fasiszta megszállás alatt sínylődő polgári lakossággal. A felvilágosító és propagandamunka, valamint a rajtaütésszerű merész akciók a megszállók ellen, hamarosan nagy népszerűséget szereztek a partizánoknak a lakosság körében, ami az utóbbiak részéről fokozott erkölcsi és anyagi támogatásban nyilvánult meg.

A Lackó-osztag működési területe azonos volt a Dráva vonalában harcra berendezkedett 2. Német Páncéloshadserég hadtápterületével és ez a körülmény önként kínálta a lehetőségeket a partizán-tevékenység legváltozatosabb módozataira. Ezeken túlmenően komoly élelem és anyagkészlet zsákmányolására adott bőséges lehetőséget, bár a partizánok légi úton is kaptak utánpótlást.

A fasiszta megszállók hírhedt fajelméletük alapján Szlovéniában a polgári lakosság között kényszer fajbiológiai vizsgálatokat tartottak. Ennek következményeként a német hangzású, nevű megvizsgáltakat szőke hajjuk és kék szemük miatt „német fajú”-nak minősítették és a hadköteleseket besorozták a német hadseregbe. A lakosság körében ez a rendelkezés nagy elkeseredést váltott ki, a partizánparancsnokság azonban összekötői és felderítői útján azt üzenté minden ilyen magát szlovénnek valló, de német fajúnak minősített besorozottnak, hogy a behívási parancsnak feltétlenül tegyen eleget, ott igyekezzen minél jobban elsajátítani a német harcmodort és utána, amint erre alkalom kínálkozik, lehetőleg teljes felszereléssel szökjön át a partizánokhoz. A felhívásnak volt is eredménye. A partizánok között megtalálható volt a német hadsereg szinte valamennyi fegyvernemének egyenruhája olyanokon, akik megszöktek, illetve szabadságról nem alakulatukhoz, hanem a partizánokhoz vonultak be.

Mint már említettem, az április 9-én lezajlott német támadás után

a magyarokat is felszerelték és mint az első magyar partizánraj a törzs különleges századának kötelékébe tartozott. A magyar alegység parancsnokául engem neveztek ki, amit igen nagy megtiszteltetésnek és az őszinte bizalom jelének vettem. Ezután új táborhelyre vonultunk, amely Arnfels közelében, a község felett, a szokás szerint a hegytetőn, egy tisztás szélén létesült.

A környéken sok magyar egység táborozott. „Rudi” engedélyével a törzs felderítő csoportja és rajom tagjainak közreműködésével kapcsolatot kerestem a lent állomásozó magyar csapatokkal, hogy közöttük felvilágosító tevékenységet végezve, minél több magyart rávegyek a partizánokhoz — lehetőleg teljes felszereléssel — történő csatlakozásra.

Munkánk eredményeként hamarosan 30 főnyi magyar csoportot kísérték fel a magyar partizánok Tanai Zsigmond főhadnagy és Séra László törzsrőmester parancsnoksága alatt teljes felszereléssel és fegyverzettel, ami rendkívül fontos körülmény volt. Az újonnan csatlakozott magyarok bevonásával hólabdaszerűen további felvilágosító munkát kezdeményeztem. Az eredmény napról napra feltűnőbb volt, úgyhogy az érkezettek közül most már szakasz, majd század alakulhattott parancsnokságom alatt. Közben a magyarok részt vettek a különleges század éjszakai vállalkozásaiban is.

E napokban csatlakoztak hozzánk a későbbi zászlóalj súlyos harcainak részesei, a férfias helytállás nagyszerű katonái: a fent említett Tanai főhadnagy és Séra törzsrőmester mellett Dallos Endre hadnagy, Tóth István főhadnagy, Halmos László, Szomor József zászlós, Major László karpaszományos őrmester, Sándor Balázs zászlós, Czira László repülő szakaszvezető, Garai János őrzvezető, Simon János levante és még nagyon sokan mások, akiknek felsorolása oldalakat igényelne.

A sorozatos állásváltoztatás miatt Maribor térségében majdnem minden magyar alakulattal kapcsolatba kerültünk. A közöttük megindult szökési folyamat megállítására a német és magyar parancsnokságok mindent elkövettek. Végül egy magyar partizánvadász zászlóaljat vezényeltek ki ellenünk, amelynek felderítő járőrét, majd parancsnoki törzsét törbecsalva elfogtuk. A zászlóalj felmentésére vezényelt német egységet több súlyos és könnyebb sebesülés árán visszavertük. Rengeteg hadizsákmány, fegyver, lőszer, járművek, ruhanemű, sőt élelem is, valamint cigaretta került birtokunkba. Az átállt magyarok létszáma most már 800 fő fölé emelkedett, ezért a törzs elrendelte a magyarokból álló III. zászlóalj megszervezését, ugyancsak az én parancsnokságom alatt.

A zászlóalj tagjait, főleg a fiatalokat, a politikai biztosok közreműködésével nagy gonddal válogattuk össze. A megbízhatatlannak minősített tiszteteket, tiszthelyetteseket és a partizánvétekenységre nem vállalkozókat az osztagtörzs a Dráván túlra hadifogolytáborba szállította. A szervezés munkáját hamar elvégeztük és megkezdődött a magyar zászlóalj súlyos harcokkal telített története.

Az első hősi halott: Tóth István

A kb. 800 főnyi átállt magyarból az osztag politikai biztosának és a későbbi zászlóalj politikai tisztünk, az ungvári Machovszky Miklós zászlósnak a közreműködésével kiválogatott és megalakított III. zászlóalj közvetlen törzsszázadának parancsnoka Tóth István főhadnagy lett.

Tóth már korábban is kitűnt a törzs különleges századának kötelékében végrehajtott önkéntes vállalkozásaival. Merészségére jellemző, hogy a zászlóalj megalakulását követő napon, önként jelentkezőkkel az egyik közös német—magyar parancsnokság épülete ellen éjszakai vállalkozásra kért engedélyt. Felderítői jelentések szerint a német és magyar parancsnok a parancsnokság épületében van, együtt szeretné őket elfogni és fegyvereket és lőszert zsákmányolni. A tervet irreálisnak ítéltém és az esetleges eredményt nem tartottam arányban állónak a nagy kockázattal. Ő azonban erősködött, hogy a terepet jól ismeri és gondoljam el, milyen demoralizáló hatást kelt majd a két parancsnok elhurcolása saját barlangjából stb. Hosszas vita, „Rudi” és a politikai tisztek véleményének meghallgatása után megerősített kísérettel engedélyeztem a vállalkozást. A továbbiakról a kísérő bajtársak jelentéseiből értesültem.

A kiszemelt parancsnoksági épület közelébe érkezve, Tóth főhadnagy két kísérelővel az épület bejáratánál álló őrszem felé indult. Az őrszem géppisztolyát lövésre tartva megállásra szólította fel Tóthot, aki valamit mondott neki, majd hirtelen felé ugorva egyik kezével elkapta a géppisztoly csövét és kicsavarta az őrszem kezéből, a másikkal pedig állonvágtá. Az őrszem az ütéstől megtántorodott, Tóth főhadnagy abban a hiszemben, hogy az immár harcképtelenné lett, hátraszólt két társának, jöjjenek elő és menjenek be az épületbe, ő is megy utánuk. A többi kísérelő biztosító menetben közeledett a bejáratához. Tóth egy pillanatra szembekerült a lefegyverzett őrszemmel, aki észrevétlenül a nadrágzsebébe nyúlt és zsebretett kézzel a nadrágján keresztül gengszter módra, közvetlenül közelről tüzelt és Tóth főhadnagy súlyos haslövést kapott. A bejárat közelében tartózkodó két kísérelő erre az őrszemre vetette magát és géppisztolyaik agyával a szó szoros értelmében agyonverték. A biztosító menetben közeledő többiek előrerohantak, felemelték a sebesült Tóth főhadnagyot és az erdőszegély felé vitték, majd gallyakból rögtönzött hordágyon felhozták a táborba. A visszavonuló erők fedezték, szerencsére közöttük nem történt sebesülés.

A táborban azonnali orvosi kezelésbe vették, segíteni azonban már nem tudtak rajta, mivel belei szétroncsolódtak és fertőzés következett be. Óriási fájdalmi voltak, állandóan vizet ivott volna, amit kezelő-orvosa határozottan megtiltott. A súlyos sebesült egyre azt hajtogatta, eresszünk belé egy pisztolygolyót, vessünk véget szenvedéseinek.

1945. április 27-én délután 2 órakor, hajnaltól tartó szenvedés után, meghalt. Az osztagparancsnokság saját halottjának tekintette. Katonai diszpompával temették el az Arnfels feletti Pankrácija hegység egyik

magaslatán. Sírfelirata: „Meghalt a szabadságért!” és a személyi adatai. A törzs levélben értesítette Tóth szüleit és az egész parancsnokság őszinte részvétét nyilvánította.

Tóth főhadnagy áldozata elmélyítette partizánjaink között az őszinte bajtársiasságot, a továbbiakban is a végső győzelembe vetett hittel harcoltunk a szabadságért, a jövőért!

Élet a partizánoknál

Mint már említettem, a partizánokhoz csatlakozott magyarok megtarthatták korábbi felszereléseiket, egyenruháikat, rangjelzéseiket, rendfokozatuk megmaradt és a hivatalos iratokban továbbra is a „magyar hadsereg főhadnagya, őrmestere, hadnagya” stb. szerepeltek. A honvédségi sapkarózsa alá egy piros posztóból készült ötágú csillag került, vagy aki tudott szerezni, vagy tábori sapkájából csináltatni, az a szovjet tábori sapkához hasonló „Titovkát” hordott ötágú csillaggal. A köszöntés: Smrt fasizmu — sloboda narodu! „Hálál a fasizmusra — szabadságot a népnek!” — volt. Rendkívül gyakori volt a helyzetváltoztatás, a menet, huzamosabb táborozásra egy helyen gondolni sem lehetett. Ezért a legrövidebb pihenőidőt is elsősorban a fegyverzet ápolására és a tisztálkodásra (mosdás, borotválkozás, mosás stb.) kellett fordítani, mert bizony többször előfordult, hogy a rajtunk levő, átnyirkosodott ruhanemű és lábbeli napokig nem került le rólunk, nem tudtuk azokat megszáritani és kitisztítani. A menetek előtt mindig megjelent közöttünk egy vezető, akit a törzs küldött, ez a helyi terepviszonyokkal ismerős, rendszerint helybeli erdőkerülő vagy hivatásos vadász volt, de szervezeten nem tartozott a partizánokhoz. Lent élt a faluban, rendszerint eredeti foglalkozását (erdész) folytatta, a partizánparancsnokság utasítására látszólag gyakran együttműködött a megszállókkal, így azok bíztak benne. Az útirányt és a célt a hozzánk beosztott, ugyancsak helybeli összekötő tiszttel egyeztette a törzstől hozott parancs alapján, majd a végrehajtást velem és az egybehívott beosztott parancsnokokkal beszélte meg.

A menet rendszerint éjjel, oszlop egyes alakzatban, nagy távközökben és legnagyobb csendben történt, hogy minél kisebb legyen a felfedezés esélye. A nagy távközök, a sötétség, továbbá a gyakori kanyargó ösvények miatt menet közben nagyon kellett vigyázni és figyelni, mert rendkívül nagy volt az elszakadás és ezzel az eltévedés veszélye, ezért saját magán kívül mindenki vigyázott a másokra is.

Gyakran vonultunk el német őrállások, őrszemek előtt, alatt vagy felett, vízmosásban, patak mederben egyenként szökelve át a veszélyes terepen halálos csendben, korom sötétben, gyakran a tarkónkra tűzött fehér rongydarab képezte az egyetlen tájékozódási pontot az utánunk következőnek. Ezek a menetteljesítmények a megfeszített figyelem és az idegfeszítő izgalom legyőzésének nagyszerű pillanatai voltak.

A fegyelem a partizánoknál a világ egyetlen hadseregéhez sem hasonlítható. Nem alakí, hanem belső meggyőződésből eredő, öntudatos, tehát igen erős fegyelem volt, annak legkisebb megsértését, a lazaságot nemcsak az előljárók, hanem egymás között maguk a partizánok sem tűrték el.

A partizánmozgalom a szabadságért, a felszabadításért a népből és a népért indult, tehát a lakosság és a partizánok közötti kapcsolatnak feddhetetlennek, mintaszerűnek kellett lenni, erre minden előljáró kínos éberséggel vigyázott. A lakossággal szemben elkövetett önkényeskedést, erőszakot kérlelhetetlen szigorral, súlyosabb esetben halállal is büntették.

Az élelmezés meseszerű: hol volt, hol nem volt. Bár a készletek megbízható erdei tanyákon, házaknál voltak tartalékolva, ám több esetben a nagy távolság, vagy a rossz időjárás miatt nem volt elérhető. Ilyenkor az erdei vadsóskából főzött leves, vagy főzelék is jól jött. Nekünk magyaroknak a sok kukoricakása és az elég gyakori kenyérhiány volt igen szokatlan. Előfordult, hogy marhát vágtak, jó húsleves, utána hús, sőt velőscsont (!) is, de egy falat kenyérünk nem akadt, így a „prima” ebéd alapos gyomorrontással végződött. Az egyoldalú, vitaminhiányos táplálkozás miatt a régebbi jugoszláv partizánok között feltűnően sok volt a rossz fogú, szomorú látvány volt a sok 20—30 év közötti fiatalember, fogatlanul, vagy az ínsorvadástól lógó fogakkal.

Az ellátás utánpótlása vagy légi úton, meghatározott időpontban és helyre ledobott szállítmányok alakjában, vagy vállalkozások során történt zsákmányolás esetleg „vásárlás” útján történt. Ha a hadtápos készpénzzel fizetni nem tudott, akkor egy olyan értelmű hivatalos utalványt adott, amelyben az állt, hogy a vásárolt anyag, vagy vágómarha árát a háború után a jugoszláv hadsereg gazdasági hivatala az utalvány bemutatójának készpénzben kifizeti. Ennyire erős volt a végső győzelembe vetett hit.

Az egészségügyi szolgálat is elég jól működött. Az orvos rendszeresen megjelent, vizsgált és gyógyszert adott egészségügyi beosztottja útján. A sebesülteket és kórházi kezelésre szorulókat a sebesültvivők kórházba szállították. A kórház helyét — föld alatti bunker volt — szigorúan titokban tartották, ezért a kórházba utalt betegek szemét is, a kórháztól bizonyos távolságra, kendővel bekötötték vagy a hordágyat letakarták, hogy a beteg ne lássa az útirányt. Ugyanígy, a kórházból elbocsátott gyógyultakat is bekötött szemmel vezették a gyűjtőhelyre és csak ott vehették le szemükről a kendőt. Előfordult az is, hogy lentről, a németek által megszállt község orvosa jött fel és látta el a betegeket.

A partizánoknál rendszeres politikai oktatás folyt. Az előadásokat a politikai biztosok tartották a szovjet tanácsadóval történt előzetes konzultáció után. Témája — többek között — felkészülés a győzelem után következő politikai harcokra és a szocialista építőmunkára. A politikai munkások végezték a felvételre jelentkező személyek múlt-

jának, politikai és erkölcsi megbízhatóságának vizsgálatát. A felderítő csoport és az összekötők útján állandó kapcsolatot tartottak a lakossággal. Személyes kapcsolatot tartottak az általuk kiválasztott és a lakosság között élő megbízottakkal, akik beszerezték a szükséges adatokat és információkat.

A táborok biztosítása mintaszerű volt, a szolgálat ellátását a partizánok magas fokú öntudattal végezték rendkívül szigorú ellenőrzés mellett, mert a legkisebb lazaság végzetes következményekkel járhatott. Az őr- és figyelőszolgálat, a járőrözés, a felderítés, valamint a lakosság folyamatos bejelentései, mind elősegítették a táborhely biztonságát.

Néha egészen furcsa, meglepetésszerű, szokatlan események történtek, ilyen volt az alábbi is.

Megerősített felderítő járőrünk egy — nyilván félrevezetés céljából — gyengén biztosított, alaposan megrakott német országos járműre lett figyelmes. A rövid tanácskozást gyors támadás követte és a kocsi lovakkal együtt bekényszerítették az erdőbe. Ott a kocsi tartalmát átvizsgálva, bádogdobozokba elhelyezett nagymennyiségű papírpénzt találtak, mint később kiderült, 4 millió márkát (!), amit így akartak a németek feltűnés nélkül rendeltetési helyére szállítani, tehát egyszerre milliomosok lettünk! Nagy volt a papírhány, ezért a nagyobb alakú (1000 M címletű) papírpénzeket kiosztottuk és a legkülönbözőbb célokra elhasználtuk.

Bár a táborozás egy helyen sohasem tartott huzamosabb ideig, voltak igen kedélyes napjaink. Ilyenkor összeültünk és a jugoszláv bajtársainktól, akiket megvendégeltünk, tanulgattuk a partizán és mozgalmi dalokat, amiket azok a magukkal hozott harmonikán kísérték. Velünk volt Lakatos Gyula, a pesti Spolarich kávéház akkori népi zenekarának egykori primása is és a hegedűjével gyakran szórakoztatott bennünket szép, édesbús magyar nótáival. Néha kaptunk a lakosságtól almabort is.

Mint már említettem, a hozzánk csatlakozók személyét a politikai munkások alapos vizsgálat alá vették, különösen vonatkozott ez a tisztekre és tiszthelyettesekre. A vizsgálat főleg arra irányult, hogy az illető nem követett-e el népellenes bűntettet, nem volt-e fasiszta, náci vagy nyilas párttag. A csoportban átjöttek között voltak olyanok is, akik csak „sodródtak” a többiekkel és nem volt szándékuk a partizánok között, fegyveresen harcolni a fasiszták ellen. A partizánparancsnokság humanitását dicséri az a tény, hogy az ilyen sodródók részére mélyen a hátországból ún. pihenő táborokat rendszeresítettek. Ide szállították át őket, ha a vizsgálat nem állapított meg terhükre kifogásolható magatartást, és közölték velük, hogy a háború befejezése után ők is velünk együtt térhetnek haza. Ugyancsak ide szállították át a kórházi ápolásra nem szoruló betegeket és azokat, akik saját maguk kérték áthelyezésüket, ilyenek főleg az idősebb hivatásos fő- és törzstisztek, valamint a tiszthelyettesek közül kerültek ki.

Akik ellen a vizsgálat során kifogások merültek fel, akár politikai, akár pedig általános emberi magatartás szempontjából, vagy később büntetésből kerültek hátországi átszállításra, azokat a hadifogolytáborokba kísérték át és a továbbiakban a hadifoglyokat illető elbánásban részesültek.

Az alábbi eset még a zászlóaljunk megalakulása előtt történt. Az egyik partizánfelderítő járőr feketeruhás SS páncélos tisztet fogott el és kísért fel a parancsnokságra. „Rudi” a ritka „vendéget” a felsőbb parancsnoksághoz akarta átkísértetni, ezért a közeli emeletes erdészház egyik I. emeleti szobájába záratta be és az ajtó elé a folyosóra fegyveres őrszemet rendelt. A szoba ablakai a völgy felé lejtő tiszásra nyíltak.

A bezárt SS látszólag nyugodtan viselkedett, így az ajtó előtti őr nyugodtan silbakolt. Egyszerre hatalmas csörömpölés, üveg törés hallatszott a szobából. Az gyorsan benyitott és megdöbbenve látta a kitorrt ablakon keresztül, hogy az SS tiszt rohan a szemközti erdőszegély irányába. A szökevény után lőtt és segítségért kiáltott. Többen lőttek, sőt üldözőbe is vették, de az szökellve mégis elérte az erdőt és eltűnt.

„Rudi” azonnal riadót rendelt el. Igaza is volt, mert egy óra múlva a szökevény tájékoztatása alapján támadás indult ellenünk, de mivel vártuk őket, heves tűzharc után visszavonultak, mi pedig azonnal menetet hajtottunk végre egy új táborhelyre.

A felderítő járőr tagjai már korábban magyar tábori csendőr egyenruhát és felszerelést zsákmányoltak. Az egyik, magyarul beszélni nem tudó, partizánnak az az ötlete támadt, hogy ő a csendőr egyenruhába öltözve, szolgálati táblával a nyakában és forgalomirányító tárcsával kiáll az útkereszteződéshez és ott — szerinte — arra érdemes tehergépkocsikat, járműveket az útelágazás mentén elhelyezkedett partizánok gyűrűjébe „irányítja”. Sikerült is néhány tehergépkocsit rakományával együtt a birtokunkba juttatni. Ezt követően csendőrtisztekkel megrakott személygépkocsi közeledett. Ezt is a mellékútra irányította. Am úgy látszik, az egyik utas ismerhette az utat erre felé, mert a gépkocsit megállította és az irányító álcsendőrt odaítve, kérdezett tőle valamit. Az út mentén rejtőző partizánok megörökönyödve látták, hogy társuk, aki egy szót sem tudott magyarul, a hívásra merészen elindult a gépkocsi felé. Az elrejtőzött partizánok társuk biztos halálát megelőzendő tüzet nyitottak a személygépkocsira, mely azonnal elindult, a bentülők viszonozták a tüzet és az álcsendőr-partizán súlyosan megsebesült. Társai a zsákmányolt tehergépkocsik egyikén szállították a tábor közelébe, majd onnan a titkos kórházba. Sikerült életét megmenteni.

1945 április végén és május elején a fasiszták partizánellenes tevékenysége megélénkült, támadásaik sűrűsödtek. Minden „vezéri” és egyéb felhívás elszánt harcra buzdított az erdőségekre, a hegyek közé húzódott „Banditen” ellen, nyilván azért, hogy a közeledő nagyobb szabású visszavonulásuk útját a partizánegységek ne veszélyeztessék.

Április 30-án délelőtt 9 óra tájban felderítőink rohamlöveggel meg-erősített, nagyobb létszámú német partizánvadászegység felvonulását jelentették. A bekerítés elhárítására mindhárom zászlóaljunk félkörben védőállást foglalt el, a magyar zászlóalj a jobbszárnyon. Hamarosan jelentették, hogy a német rohamlöveg nehéz terepviszonyokkal dacolva, a hegycsúcs felé tart és előretolt tüzelőállást foglalt el. Célja — feltevésünk szerint — az lehetett, hogy az esetleg támadásba előnyomuló partizánokat oldalba kapja. Az elképzelés helyes volt, de mivel nem tudták felderíteni a partizánok pontos elhelyezkedését, erőviszonyait és ami a legfontosabb, nem számoltak a rendkívül rugalmas és gyors partizán harcmodorral: a fasiszták terve kudarcra végződött. A részünkre szükségessé vált arcvonalmódosítást a helyzetnek megfelelően ugyanis gyorsan végrehajtottuk, és gyors átkaroló mozdulattal a németeket harapófogóba fogtuk.

Ekkor jelentkezett nálam Dallos Endre hadnagy, századparancsnok azzal, hogy ő önként jelentkezőkkel vállalja az előretört rohamlöveg megsemmisítését. Rövid tanácskozás után erre az engedélyt megkapta. Idegfejtő csend és figyelés következett, mert érthetetlen volt számunkra, hogy jóval a rohamlöveg mögött állásban levő németek miért hallgatnak, miért nem támadnak és mire várnak? Egyszerre heves tüzelés, kézigránátköteg robbanás hallatszott és az előretolt rohamlöveg lángbaborult. Mintha ez lett volna a jeladás a támadásra! A németek két oldalába húzódott partizánok tüzet nyitottak. A gyors és váratlan rajtaütés a németeket megzavarta, ezért utóvédjük fedezetével sietve visszavonultak.

Dallos hadnagy és emberei sértetlenül tértek vissza és felszabadultan jelentették, hogy a vállalt feladatukat sikeresen végrehajtották.

1945. május 1-ét a Pankrácija hegység magaslatának egyik tisztásán a proletár internacionalizmus jegyében ünnepeltük. Küldöttségek érkeztek a különböző távoli partizánalakulatoktól, sőt a völgybeli községekből is. Jugoszlávia valamennyi népcsoportja képviselve volt a legfantasztikusabban összekeveredett egyenruhákban, fegyveresen, zászlókkal. A magyar küldöttséget én vezettem. Az ünnepség a közeledő végső győzelem jegyében zajlott le, a szónokok utaltak a győzelem utáni feladatokra, amelyek végzésében a partizánokra is nagy feladatok várnak.

Egy, erre a célra összeválogatott, szakaszunk egységes egyenruhákban, katonás fegyelemmel és rendben, tisztelgő díszmenetben vonult el az ünnepi küldöttek előtt. Óriási sikerünk volt.

Az utolsó napok

1945 május első napjai igen mozgalmasak voltak. A vesztüket érző fasiszták vad elszántsággal támadtak és szerették volna megtisztítani, vagy legalábbis biztonságosabbá tenni a maguk számára a közlekedést a főbb útvonalakon. Amit eddig nem, vagy csak a legritkább

esetben tettek: éjjel is támadtak. Szakadatlan harc és menetelés közben érkezett el 1945. május 8-a, az ellenség kapitulálásának és a fegyverszüneti megállapodás aláírásának napja.

Sajnos, a győzelmi ünnepséget csak röviden tudtuk megtartani, mivel erőltetett menetben ismét állandó harc közben Eibiswald, Marenberg, Arnfels és Leutschach községek érintésével a maribor—klagenfurti országúthoz kellett vonulnunk a visszavonuló német egységek zavarására.

A beérkezett jelentések szerint a németek zárt egységben közeledtek az országúton Klagenfurt irányába. Elővédjeik az országút mentén tüzelőállásokat rendeztek be, hogy csapataik vonulását a partizánokkal szemben fedezzék.

Arnfels községnél a német tüzelőállást éjszakai harcban a III. zászlóalj aknavetői némították el.

Itt kaptuk az utolsó harcfeladatot: megbontani a visszavonuló német csapatok zárt egységét, a szétvert maradványokat pedig az észak felől közeledő szovjet csapatok felé szorítani, hogy azok hadifogságba essenek.

Az országutat a különleges század irányítása mellett a partizánok kidöntött fatörzsekkel eltorlaszolták és a patakok vizével elárasztották. Az utak mentén aknamezőket létesítettek, így a zárt egységben visszavonuló németek menetrendje megbomlott, az utakról a torlaszokat eltávolítani pedig nem tudták, a közelben levő partizánok szoros támadásai miatt.

A főútvonal mentére megerősített partizánegységek vonultak fel, mivel jelentős tűzerejű német ellenállással kellett számolni. Az utak mentén elterülő erdőségekben pedig erősen hullámzó harcok alakultak ki. Az egyik ilyen harcban két bácskai magyar partizán láblövést kapott. A fiúk sebkötöző csomagjaikat elővéve leültek az erdei út szélére és be akarták kötözni sebeiket. A mieink közben visszahúzódtak. Az SS-ek miközben előrenyomultak, meglátták a két földön ülő magyart, akik talán fel sem néztek, mivel a sebkötözővel voltak elfoglalva. A két SS pribék pillanatok alatt előttük termett és mielőtt bármit is tehetek volna, géppisztolyaik agyával a két ülő magyar fejét szétzúzták, majd elmenekültek. Később a két magyart szétvert fejjel, holtan találtuk meg. Ez már a fegyverletétel után, „békében” történt. Ez a hőstett méltán sorolható az „Übermenschek” hasonló, gyalázatos, embertelen cselekedeteihez.

Állandó súlyos harcok közben, 1945. május 15-én érkeztünk Mariborba, partizánantevékenységünk utolsó állomáshelyére. A második világháborúban a jugoszláv partizánokra hárult nagy feladat végrehajtásában mi is kivettük részünket és a becsületes helytállás jóleső érzésével együtt örültünk jugoszláv bajtársainkkal a kivívott győzelemnek.

Az előzetes tervek szerint Mariborban három napos pihenőt kellett volna tartanunk. Azt tervezték, hogy az I. és II. zászlóalj tagjaival együtt a városban látogatásokat teszünk és különféle rendezvényeken

veszünk részt. A kialakult helyzet a szép terv végrehajtását — sajnos — megghiúsította, így velünk Mariborba csak a törzs jött le, az I. és II. zászlóalj tisztogató hadműveleteket és rendfenntartó tevékenységet végzett a hegyek között és az erdőségekbe szorult SS legények ellen. A két zászlóaljba kerültek át tőlünk a jugoszláviai magyarsághoz tartozó volt magyar katonák, illetve partizánok is. Mint később értesültem, ezek a tisztogatások még 1945 július havában is tartottak, ezért a volt bajtársaink csak azután szerelhettek le.

Mariborban egy iskolában kaptunk elhelyezést, ételmezést és alapos tisztálkodás után végre igazi, nyugodt pihenő következett. Itt már a Jugoslovenska Glavna Komanda Armada za Slovenije — Szlovéniai Jugoszláv Katonai Főparancsnokság — vette át a parancsnokságot felettünk. A III. zászlóalj tagjairól anyakönyvi adatokkal ellátott névjegyzék készült, amelyet a főparancsnokság oldalanként hitelesített. Emlékezetem szerint ez a névjegyzék két példányban készült, az eredeti hitelesített példányokat én kaptam meg, a másolatok pedig a főparancsnokságnál maradtak. Majd „Nyílt parancs”-ot állítottak ki az én nevemre, mely szerint a névjegyzékben szereplő volt harcosok parancsnokságom alatt hazatérhetnek Magyarországra és felhívják a katonai és polgári hatóságokat, hogy bennünket a hazatérésben támogassanak. Ezenkívül kaptunk egy lovaskocsi élelmet, egy másik lovaskocsit a poggyászok szállítására és egy fogatolt mozgókonyhát. A volt alparancsnokok fegyvereiket megtarthatták és velem együtt magukkal hozhatták.

A kipihent és a tisztálkodáson átesett magyarok egységes és jó állapotban levő egyenruhájukban igen jó benyomást tettek, úgy hogy a megrendezésre került felszabadulási ünnepségen a díszőrséget mi adtuk, majd díszmenetben vonultunk el a főparancsnokság és a város hivatalos képviselői előtt. Búcsúbeszédnek hangzottak el, amelyeknek állandóan visszatérő motívuma a vérrrel megpecsételt jugoszláv—magyar barátság volt.

Felszólalt „Rudi” parancsnok is, kiemelte, hogy a súlyos, önfeláldozást követelő harcokban a magyarok kitűntek személyes bátorságukkal, leleményességükkel és példamutató, hűségese bajtársiasságukkal. Névszerint kiemelte a részegység-parancsnokok lelkiismeretes gondosságát, amellyel óvták a reájuk bízott emberek életét és a fegyvert, felszerelés tartósságát. Megemlékezett a hősi halottainkról, akik nem érhették meg ezt a szép napot, az eltűntekről és a sebesülteinkről. A III. magyar partizán zászlóalj elbocsátása alkalmából a szlovéniai főparancsnokság és a Lackó-osztag törzse nevében zászlóaljunk minden egyes harcosának és parancsnokának bajtársi köszönetét és elismerését fejezte ki, szerencsés hazatérést és otthon is sok sikert kívánva búcsúzott tőlünk.

Indulásunk előtt könnyes szemmel, meghatódva ölelkeztem össze volt bajtársaimmal és barátaimmal, akik mindig őszinte megértéssel, a nemzeti sovinizmus legkisebb jele nélkül, jóindulatúan kezelték bennünket, magyarokat.

Útbaindulásunk előtt csatlakoztak hozzánk a pihenő táborból visszahozott magyarjaink is, akik a parancsnok ígéretéhez híven, velünk együtt térhettek haza. Ekkor, egy ma már nevetségesnek tűnő incidens zajlott le. Odalépett hozzám egy nyalka, kikent-kifent százados, aki eddig a pihenő táborban pihente a „háború fáradalmait”, hogy ő hivatásos tiszt és százados, én pedig csak tartalékos főhadnagy vagyok, adjam át neki a hazatérő menetszlop felett a parancsnokságot. Azt feleltem, hogy szívesen átadom, ha a főparancsnokságon nevemre kiállított „Nyílt parancsot” átíratja az ő nevére. Közben a körülállóktól a bajtársak értesültek az illető enyhén szólva szemtelen követeléséről, előre jöttek és méltatlankodásuknak hangot adva ajánlották a százados úrnak, hordja el magát onnan, amíg jó dolga van, mert különben könnyen kint felejtjük Szlovéniában.

Érzékeny búcsú után elindultunk hazafelé. Az utak mentén mindenhol a pusztulás és a háború nyomai látszóttak. A Magyarországból elhurcolt javak tömegesen ott pusztultak, pesti autóbuszok kezek nélkül, kibelezett személy- és tehergépkocsik, elhagyott kocsik, fogatok, az utak mentén gazdátlanul legelésző lovak, öszvérek, lesántult tehenek, összevisszaságban heverő kincstári anyagok, lakatlan ajtó, ablak nélküli házak, egyszóval az általános pusztulás és pusztítás szívfacsaró látványa fogadott bennünket mindenütt.

Találkoztunk bolgár csapatokkal is, akik nagy ovációval és szeretettel üdvözöltek bennünket és élelemmel, cigarettával halmoztak el.

Háromnapos gyalogmenet után május 19-én Körmendre érkeztünk, ahol a rendőrkapitányságon és a katonapolitikai osztályon jelentkeztünk. Ott átadtuk a kincstári tulajdont képező felszerelési tárgyakat, fegyverzetet, a fogatokat és a mozgókonyhát. Majd utazási igazolványt kaptunk és azzal mindenki hazatérhetett otthonába. A pestiek május 20-án 19 órakor érkeztek a Kelenföldi pályaudvarra. Másnap jelentkeztünk a HM vezérkari főnökségen, majd a Köztársaság téri pártközpontban szervezés alatt álló Partizán Szövetség megbízottjánál.

Néhány napi pihenés után bekapcsolódtunk az új élet építésébe.

